

Er schuilt, tenslotte, iets onrechtvaardigs in een schrijfster met drie doctoraalexamens te verwijten dat zij niet ook een vierde métier, het juridische, volledig beheerst. Het wordt daarom de hoogste tijd erop te wijzen, dat de auteur ondanks de hierboven geformuleerde kritiek zeer nuttig werk gedaan heeft door de Duitse archieven met betrekking tot de verordeningen in de Tweede Wereldoorlog toegankelijk te maken. Juristen en anderen die geïnteresseerd zijn in het wezen van rechtsstatelijkheid zullen haar voor dit werk zeer erkentelijk zijn. Bovendien zijn haar beschouwingen over de geschiedenis van de rechtsfilosofie in de eerste twee hoofdstukken meer dan de moeite waard.

Laurens Winkel

A. Gerits, *Op dubbelspoor en Pilatusbaan. Boeken als middel van bestaan* (Zutphen: Walburg pers, 2000, 384 blz., f79,50, ISBN 90 5730 093 1).

In de periode van bloei die de boekgeschiedenis momenteel beleeft in Nederland wordt voortsnog weinig aandacht besteed aan de moderne antiquariaatsboekhandel. Het aantal naoorlogse publicaties is gering. Afgezien van enkele gespecialiseerde tijdschriften en catalogi, die de lezer een blik op dit terrein bieden, bestaat er weinig meer dan een handvol feestbundels voor jubilerende antiquaren. P. J. Buijnsters belichtte tijdens een lezing in 1997 het Nederlandse antiquariaat tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar de naoorlogse geschiedenis is een nagenoeg onbetreden terrein. Memoires van antiquaren en andere betrokkenen kunnen een welkome toevoeging vormen.

In een fraai vormgegeven boek vertelt de vooraanstaande antiquaar Anton Gerits uitvoerig over de wijze waarop boeken zijn middel van bestaan werden, over klanten en over bekende en minder bekende collega's als Nico Israel, Michel Bernstein en ex-kapitein Raymond Westering. Gerits, in 1930 geboren in Den Haag, groeide op in een katholiek milieu en slaagde in 1950 voor het eindexamen HBS. Door zijn leraar Nederlands, die hem de liefde voor het boek had bijgebracht, werd hij geïntroduceerd bij Martinus Nijhoff NV. Hoewel Gerits' voorkeur uilging naar de uitgeverij kwam hij als jongste bediende te werken in het antiquariaat. In 1953 stapte hij over naar het in opbouw zijnde antiquariaat van Mouton & Co, eveneens in Den Haag, dat was gespecialiseerd in slavistiek en oriëntalistiek. In deze periode begon hij Oost-Europa te bezoeken om inkopen te doen. Hij keerde in 1957 terug naar de afdeling antiquariaat van Nijhoff, waar hij de leiding op zich nam.

Kort voordat het bedrijf in 1970 werd overgenomen door het Kluwerconcern werd hij bedrijfsleider bij Ludwig Rosenthal's antiquariaat in Hilversum. Na beëindiging van zijn dienstbetrekking daar trad hij in dienst bij Elsevier om een antiquariaat op te richten voor de Amsterdamse dochteronderneming Dekker & Nordemann, waar hij onderdirecteur werd en zich verdiepte in de Japanse markt. In 1981 begon hij voor eigen rekening de firma A. Gerits-Rare Books te Hilversum. Nadat in 1983 reeds een filiaal in de hoofdstad was geopend, ontstond de firma A. Gerits and Son te Amsterdam, die vervolgens werd overgedragen aan zijn oudste zoon. Daarnaast ontplooidde Gerits vanaf eind jaren zestig activiteiten als redacteur van het tijdschrift *De Antiquaar*, als secretaris en voorzitter van de Nederlandsche Vereniging van Antiquaren en, tot 1996, als (vice-)president van de International League of Antiquarian Booksellers.

Gerits was gespecialiseerd in Franstalige boeken en manuscripten en Russische publicaties, waarbij hij een grote voorliefde voor pamfletten aan de dag legde. Vanwege zijn specialisme

kwam hij weinig in aanraking met Nederlandse verzamelaars. Aan buitenlandse contacten ontbrak het hem echter geenszins. Nederland is in zijn ogen een internationaal centrum van antiquariaatshandel maar de toelichting hiervan blijft voornamelijk beperkt tot voorbeelden uit zijn eigen handelservaring. De nationale en internationale ontwikkelingen in de handel in oude boeken sinds de jaren veertig schetst hij slechts in algemene termen. De communicatiemethoden werden beter, het onderwijs veranderde van karakter en de ontwikkeling van de, nog immer individueel ingestelde, beroepsbeoefenaren nam in hoge mate toe. Wel geeft hij aan dat antiquariaten met grote voorraden wetenschappelijke titels zijn verdwenen ten gunste van de handel in letterkundige en bibliofiele uitgaven.

Wie Gerits' boek aandachtig leest, kan vaststellen dat er in de jaren vijftig en zestig vooral veel boeken werden verkocht aan Amerikaanse universiteitsbibliotheken. Toen de budgetten daar krapper werden, ontstond er begin jaren zeventig een koopgolf vanuit Japan die werd gevolgd door de aankopen van nieuwe particuliere verzamelaars en speculanten. Het aankoopbeleid van Europese bibliotheken blijft ongewis. Ook over zaken als prijsstelling en omzetten van het antiquariaat wordt slechts summiere informatie verstrekt, al ontbreekt het niet aan opsommingen van verkochte boeken en partijen met vermelding van prijzen. Aan de gang van zaken in de genoemde beroepsverenigingen wordt enige aandacht geschonken maar deze is, zoals veel informatie in dit boek, vooral anekdotisch van aard.

Het boek draagt het sterk persoonlijke karakter van memoires. De geboden informatie is vaak erg gedetailleerd. Daarmee wordt een aardig beeld geschetst van Gerits' activiteiten en beweegredenen. De context blijft enigszins onderbelicht. Bovendien wordt het boek ontsierd door verontwaardigde en weinig relevante uitlatingen over uiteenlopende kwesties als bibliothecarissen die de antiquaar zijn vrije bestaan zouden benijden, het gebrek aan efficiëntie van het Nederlandse treinverkeer en rondslingerende plastic zakken en injectienaalden in de openbare ruimte. Her en der staan enkele kleine slordigheden. Zo wordt gesproken van de Stasi in Roemenië waar de Securitate wordt bedoeld en wordt gerept van 'dove plekken in mijn herinnering' en 'een internationaal opererende export-boekhandel'. De blik achter de schermen die Gerits biedt, vormt voor de geschiedschrijving van het antiquariaat slechts een bescheiden bouwsteen.

Kees Ribbens

E. Duivenvoorden, *Een voet tussen de deur. Geschiedenis van de kraakbeweging 1964-1999* (Amsterdam, Antwerpen: De Arbeiderspers, 2000, 370 blz., f39,50, ISBN 90 295 1365 9).

Duivenvoorden heeft een leesbaar boek geschreven, dat bovendien goed gekozen illustraties bevat. De auteur schetst, zoals het hoort, niet alleen de opkomst van een sociale beweging, maar ook de neergang ervan, alsook — en dat sprak in de kraakbeweging geenszins vanzelf — de onderlinge tegenstellingen. Zijn boek is het eerste samenhangende overzicht van de kraakbeweging. Hieraan voorafgaand zijn voornamelijk afzonderlijke gebeurtenissen in aparte publicaties belicht. De auteur, die sociologie en filosofie studeerde, hoorde in de periode 1981-1985 tot de actieve krakers in de Amsterdamse staatsliedenbuurt. Dit betekent dat hij de beweging in zijn buurt van binnenuit kende, maar de rest van de beweging (elders, alsmede voor en na zijn tijd) toch grotendeels als buitenstaander heeft moeten onderzoeken. Beginjaren negentig begon Duivenvoorden documentatiemateriaal over de kraakbeweging bijeen te brengen. In 1996 maakte hij met regisseur Joost Seelen de documentaire film met de veelzeggende titel *De*